

Letalo Ryanair, ugrabljeno v Belorusiji

Kot zanimivost naj navedemo, da je bila Slovenija med leti 1918–1929 kot del Kraljevine Jugoslavije (Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev) tudi podpisnica Pariške konvencije o ureditvi zračne plovbe (1919). Letalske nepismenosti Slovincem vsekakor ni moč očitati. Brata Rusjan sta šest let po uspešnem poletu bratov Wright (1903) poletela s svojim letalom EDA I. To je bil dvokrilnik z Anzijevim motorjem. Zgradila sta več letal vrste EDA, žal pa svetovne letalske enciklopedije ne omenjajo njihovih imen. Slovenija je kot samostojna država imela tudi svojega letalskega prevoznika Adrijo Airways, ki je delovala vse do začetka leta 2020. Nestrokovno vodenje in prodaja tujcu sta letalsko družbo pripeljala do stečaja. Njeni piloti, ki so bili znani po odličnosti, so našli zaposlitev v tujini.⁶

3 Mednarodne obveznosti Republike Slovenije na področju mednarodnega civilnega letalstva

Kot članica ICAO je RS v svoj pravni sistem inkorporirala 35 instrumentov letalskega prava od trenutno 51.⁷ Tvorno se vključuje v del navedenih mednarodnih organizacij in uresničuje njihova navodila in standarde ter veljavno prakso.

4 Kazniva dejanja zoper varnost javnega prometa

V našem prispevku se bomo omejili na 31. poglavje posebnega dela KZ-1, ki določa kazniva dejanja zoper varnost javnega prometa in obsega osem ka-

znivih dejanj⁸, med njimi so tista, ki se nanašajo na varnost in varovanje mednarodnega civilnega letalskega prometa:

- ▶ ugrabitev zrakoplova ali plovila (329. člen),
- ▶ napad na varnost zračnega prometa (330. člen),
- ▶ uničenje in odstranitev znamenj, namenjenih za varnost zračnega prometa (331. člen).

4.1 Ugrabitev zrakoplova ali plovila

Za slovensko kazensko zakonodajo lahko trdimo, »da so vanjo vključena vsa kazniva dejanja, ki so tako ali drugače inkriminirana v mednarodnem pravu. To še zlasti velja za kazniva dejanja, kot so genocid, vojna hudodelstva in hudodelstva zoper človečnost, in nekatera druga kazniva dejanja, zbrana v poglavju o kaznivih dejanjih zoper človečnost, ki jih po vsebini ni bilo mogoče uvrstiti v kakšno drugo poglavje.«⁹ Glede na vsebino so kazniva dejanja ugrabitve letala ali ladje (329. člen KZ-1) in napad na varnost zračnega prometa (330. člen KZ-1) uvrščena v kazniva dejanja zoper varnost zračnega prometa.

»Civilna zračna plovila in sistemi ter naprave na zemlji, ki omogočajo njihovo delovanje na zemlji in v zraku, so zaradi svoje velike tehnološke kompleksnosti in medsistemske odvisnosti zelo ranljivi za protipravne napade vseh vrst.«¹⁰ Kot nova nevarnost za varnost in varovanje mednarodnega civilnega letalstva se v zadnjem času pojavljajo kibernet-ske operacije, ki pa jih veljavni KZ še ne sankcionira.

KZ-1 v 329. členu sankcionira ugrabitev zrakoplova ali plovila.

»Kdor s silo ali resno grožnjo, da bo uporabil silo, prevzame nadzor nad zrakoplovom, ki leti, ali nad plovilom, ki pluje, se kaznuje z zaporom od enega do petnajst let.«

Ugrabitev zrakoplova je sicer uvrščena v poglavje o kaznivih dejanjih zoper varnost javnega prometa, vendar je glede na dobrino, ki jo varuje, in glede na prepovedane posledice to v bistvu teroristično kaznivo dejanje. Slovenski zakonodajalec se je pri predlogu 329. člena skliceval na mednarodne obve-

8 To so: 323. člen KZ-1 – Povzročitev prometne nesreče iz malomarnosti, 324. člen KZ-1 – Nevarna vožnja v cestnem prometu, 325. člen KZ-1 – Ogrožanje posebnih vrst javnega prometa, 326. člen KZ-1 – Ogrožanje javnega prometa z nevarnim dejanjem ali sredstvom, 327. člen KZ-1 – Opušitev nadzorstva v javnem prometu, 328. člen KZ-1 – Zapustitev poškodovanca v prometni nesreči brez pomoči, 329. člen KZ-1 – Ugrabitev zrakoplova ali plovila, 330. člen KZ-1 – Napad na varnost zračnega prometa, 331. člen KZ-1 – Uničenje in odstranitev znamenj, namenjenih za varnost zračnega prometa.

9 M. Ambrož in drugi, nav. delo, Mednarodno kazensko pravo, Ur. list, Ljubljana 2012, str. 81–83.

10 M. Ambrož, nav. delo, str. 272.

RS (2020).

6 O zgodovini letalstva na Slovenskem glej D. Kladnik: Zgodovina letalstva na Slovenskem, Zavod za intelektualno produkcijo, Ljubljana 2008.

7 Glej podrobno Status of Slovenia with regard to international Air Law Instruments.

znosti, ki jih je RS prevzela na letalskem področju iz Konvencije o kaznivih dejanjih in nekih drugih dejanjih, storjenih na letalih iz leta 1963, Konvencije o zatiranju nezakonitih aktov zoper varnost civilnega letalstva iz leta 1971, Konvencije o zatiranju nezakonite ugrabitve zrakoplova iz leta 1970 in Konvencije o odprtem morju iz leta 1958.

KZ iz leta 1995 je že poznal »ugrabitev letala«, z novelo KZ pa je »letalo« postalo »zrakoplov«, kar močno spominja na jugoslovansko terminologijo, ko je bila Slovenija še del jugoslovanske federacije. Ugrabitev zrakoplova je mogoče izvršiti s prevzemom nadzora s silo ali z resno grožnjo. Pri tem prevzem nadzora pomeni, da storilec kaznivega dejanja lahko upravlja zrakoplov, ga usmerja ali nadzoruje njegovo delovanje. V slovenski letalski terminologiji je letalo naprava, ki je težja od zraka, potreben aerodinamični vzgon na krilu pa pridobi s tem, da se giblje skozi zrak.¹¹ Slovenska opredelitev »zrakoplova v letu« se ne razlikuje od mednarodne, pomembno je to, da zrakoplov, ki ni v letu, ne izpolnjuje zakonskih znakov kaznivega dejanja po 329. členu KZ-1. Kaznivo dejanje je dokončano, ko storilec prevzame nadzor nad zrakoplovom.

Pri 329. členu KZ-1 je zavarovana dobrina varnost zračnega prometa. Inkriminacija dejanj po 329. členu KZ-1 v bistvu pomeni preprečevanje zastraševanja javnosti in zmanjševanja zaupanja javnosti v zračni promet. »Prepovedana posledica je poškodbenost, ker s prevzemom nadzora nad zrakoplovom pride do poškodbe pravne dobrine, zaupanja in stanja brez strahu v zračnem prometu ter do onemogočanja svobodnega leta.«¹²

V slovenski zakonodaji gre za večkratno naklepno kaznivo dejanje, za katero je zagrožena zaporna kazen od enega do petnajstih let.¹³ Kazenski pregon za to kaznivo dejanje zastara po tridesetih letih od izvršitve. V letih 2012–2016 v Republiki Sloveniji za to kaznivo dejanje ni bilo obtožb in ne pravnomočnih sodb.¹⁴

4.2 Napad na varnost zračnega prometa

To kaznivo dejanje je določeno v 330. členu KZ-1:

»(1) Kdor spravi v nevarnost let zrakoplova, tako da položi ali prinese v zrakoplov razstrelivo ali druge podobne naprave ali snovi ali uniči ali poškoduje navigacijske naprave na zrakoplovu ali napravi na njem kakšno drugo škodo ali daje napačna obvestila

v zvezi z letom ali z napadom na posadko civilnega zrakoplova omejuje ali zmanjšuje sposobnost opravljanja dolžnosti članov posadke, ali s kršitvijo varnostnih navodil, ki so vidno označena ali jih potnikom posreduje vodja zrakoplova ali ostali člani posadke, se kaznuje z zapornom od enega do desetih let.

(2) Enako se kaznuje, kdor ogrozi varnost na letališču tako, da s silo ali grožnjo z uporabo sile prisili osebje letališča, da prekine poslovanje v zvezi s poleti zrakoplovov, ali z razstrelivom ali drugo podobno napravo ali snovjo uniči ali poškoduje zrakoplov ali naprave, namenjene za varnost zračnega prometa.

(3) Če ima dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena za posledico smrt ene ali več oseb ali uničenje zrakoplova ali letališča, se storilec kaznuje z zapornom od treh do petnajstih let.«¹⁵

Tudi to dejanje pomeni teroristično kaznivo dejanje. Po letu 2001 se je tudi v Sloveniji okrepila kazensko-pravna ureditev terorizma in z njim povezanih kaznivih dejanj. Ker gre za mednarodna pogodbena kazniva dejanja, je bila v Sloveniji izpeljana specialna transformacija. 330. člen KZ-1 tvorijo trije odstavki. Prvi odstavek inkriminira temeljno kaznivo dejanje – ogrožitev varnosti leta zrakoplova, drugi odstavek ureja *delictum sui generis*, tj. ogrožitev varnosti na letališču, tretji odstavek pa določa kvalificirano obliko kaznivega dejanja iz prvega odstavka tega člena z objektivnim pogojem kaznivosti – smrt ene ali več oseb ali uničenje zrakoplova ali letališča. Da bi bilo to kaznivo dejanje dokončano, mora storilec:

- ▶ položiti ali prinese v zrakoplov razstrelivo ali druge podobne naprave ali snovi,
- ▶ uničiti ali poškodovati navigacijske naprave na zrakoplovu,
- ▶ napraviti škodo na navigacijski napravi ali povzročiti kakšno drugo škodo,
- ▶ dajati napačna obvestila v zvezi z letom,
- ▶ omejevati ali zmanjšati sposobnost opravljanja dolžnosti članov posadke, kar storilec izvede z napadom na posadko civilnega letala,
- ▶ kršiti varnostna navodila, ki so vidno označena ali jih potnikom posredujejo vodja zrakoplova ali preostali člani posadke.

Glede na sodoben razvoj informacijskih sistemov v zrakoplovu bi bilo mogoče to kaznivo dejanje izvršiti tudi z napadom na informacijski sistem (kibernetski napad, op. at). Tudi to kaznivo dejanje v bistvu zastrašuje javnost in zaupanje vanj v specifičnem okolju.

V drugem odstavku 330. člena KZ-1 je inkriminirano kaznivo dejanje, ki ogroža varnost na letališču. Izvršiti ga je mogoče z dvema alternativnima ravnanjema:

¹¹ Primerjaj letalo in zrakoplov v D. Gregl: Letalski razlagalni slovar z ustreznici v angleščini, samozaložba, 2009, str. 56 in 153.

¹² S. Z. Mertelj, nav. delo, komentar 329. člena v Kazniva dejanja zoper varnost javnega prometa v Veliki znanstveni komentar posebnega dela Kazenskega zakonika (KZ-1), 3. knjiga, 257–374, str. 698.

¹³ S. Z. Markelj, nav. delo, str. 698.

¹⁴ S. Z. Markelj, nav. delo, str. 701.

¹⁵ KZ-1, 330. člen.

- ▶ s silo ali grožnjo z uporabo sile storilec prisili osebje letališča, da prekine poslovanje v zvezi s poleti zrakoplovov,
- ▶ z razstrelivom ali drugo podobno napravo ali snovjo uniči ali poškoduje zrakoplov ali naprave, ki so namenjene varnosti zračnega prometa.

Tretji odstavek 330. člena KZ-1 kvalificira kaznivo dejanje z odgovornostjo za hujšo posledico. Gre za poseg v pravno dobrino, tj. življenje, pri čemer pa gre za eno kaznivo dejanje ne glede na to, ali umre ena ali več oseb.

To kaznivo dejanje je naklepno in predstavlja *lex specialis* inkriminacijo terorističnega kaznivega dejanja zoper varnost zračnega prometa.¹⁶ V Republiki Sloveniji sta bili v obdobju 2012–2016 po tem členu obtoženi dve osebi, pravnomočnih sodb ni bilo.

4.3 Uničenje in odstranitev znamenj, namenjenih za varnost zračnega prometa

V slovenski kazenski zakonodaji tudi to kaznivo dejanje pomeni napad na zavarovano pravno dobrino, glede na svoj mednarodnopravni izvor pa je teroristično kaznivo dejanje. Zakonodajalec v 331. členu KZ-1 določa:

»Kdor uniči, poškoduje ali odstrani znamenje, ki je namenjeno za varnost zračnega prometa, se kaznuje z zaporom do dveh let.«

V primeru 331. člena KZ-1 gre za tri izvršitvena dejanja:

- ▶ uničenje,
- ▶ poškodovanje in
- ▶ odstranitev znamenja, ki je namenjeno varnosti zračnega prometa.

KZ-1 ne določa vrste znamenj, ker gre v tem primeru za blanketno normo. Podrobnosti glede znamenj

¹⁶ S. Z. Markelj, nav. delo, str. 712.

za varnost zračnega prometa določajo področni predpisi in na njihovi podlagi tehnični predpisi s področja varnosti zračnega prometa. Gre za signalna znamenja na letališčih, kot so vizualna sredstva za navigacijo (npr. vetrokaz, signalna pištola in signalni pano). Kaznivo dejanje po 331. členu KZ-1 je dokončano, ko storilec izvrši uničenje, poškodovanje ali odstranitev znamenja.

Uradni podatki kažejo, da v obdobju 2012–2016 v Republiki Sloveniji ni bilo ne obtožbe ne pravnomočne sodbe.

5 Sklep

V Republiki Sloveniji je razmerje med domačim in mednarodnim pravom urejeno z Ustavo Republike Slovenije. Zakoni in drugi predpisi morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo. Ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe se uporabljajo neposredno (8. člen Ustave Republike Slovenije), to pa bi v praksi lahko pomenilo velike pravne težave.¹⁷ Če bi bila kakšna določba iz mednarodne pogodbe neskladna z ustavo, se na predlog predsednika republike, vlade ali tretjine poslancev državnega zbora o tem izreče ustavno sodišče v postopku ratifikacije (160. člen Ustave Republike Slovenije).

S pojavom kibernetских operacij se že in se bo morala soočiti tudi mednarodna pravna stroka. Še posebej v civilnem letalstvu, ki je tehnično vse bolj izpopolnjeno z namenom, da olajša delo pilotu. Tu se največ pričakuje od ICAO, ki je zadolžena za varnost in varovanje civilnega letalstva.

Velikemu znanstvenemu komentarju posebnega dela Kazenskega zakonika želimo, da izpolni pričakovanja kazenskopravne stroke v smislu razlage sodne prakse, opore sodiščem pri argumentiranju njihovih odločb in zakonodajalcu pri oblikovanju zakonskih sprememb.

¹⁷ Glej podrobno A. Ambrož, nav. delo, str. 80.

Scientific Commentary of the Particular Criminal Code - Penal Acts against the Safety of the Public Traffic

Abstract:

Slovenia has got the Scientific Commentary of the Particular Criminal Code - Penal Acts against the Safety of the Public Traffic.

This article describes and comments those penal acts dealing with the safety of air traffic (Article 329, Article 330 and Article 331). The Article 329 makes it punishable the highjacking, the Article 330 punishes an attack on the safety of air traffic and the Article 331 makes punishable destruction and removal of signals designed for the safety of air traffic.

Keywords:

Criminal Code (CK - 1), Penal Acts against the safety of air traffic, Slovenia and the International Civil Aviation Organization.